

АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ: ПРОБЛЕМИ УЗГОДЖЕНОСТІ РОЗРАХУНКУ ПОКАЗНИКІВ

Аналіз ліквідності є важливим етапом оцінки фінансового стану підприємства. Розрахунок коефіцієнтів ліквідності дає змогу усунути негативний вплив інфляції на статті балансу. Розглянуто діючі методики розрахунку коефіцієнтів ліквідності з метою виявлення та усунення суперечностей, які існують в них.

Ключові слова: ліквідність, коефіцієнти ліквідності.

Питанням аналізу платоспроможності та ліквідності в економічній літературі, нормативних актах державних органів та організацій в останнє п'ятиріччя надавалася значна увага. За цей період була опублікована велика кількість підручників, навчальних посібників, наукових статей, методичних розробок, в яких описані методики аналізу ліквідності. Проте основна проблема полягає в тому, що до цього часу зберігаються суттєві суперечності в трактуванні й розрахунку показників ліквідності. Застосування різних методик може призводити до абсолютно протилежних результатів, з яких випливають суперечливі висновки. А це у свою чергу призводить до проблем, пов'язаних із викладенням зазначених питань в межах відповідних економічних дисциплін. Свідченням тому є результати проведення Всеукраїнської студентської олімпіади в ТДЕУ у квітні 2006 року, на якій студенти при розв'язуванні завдання, в якому необхідно було розрахувати показники ліквідності, використовували різні методики, тому виникали труднощі в оцінюванні такого завдання. Ще гіршою може бути ситуація, коли на практиці на основі даних аналізу ліквідності роблять висновки про тактику і стратегію розвитку підприємства. Від того, наскільки якісно проведено фінансовий аналіз, залежить ефективність управлінських рішень, а відтак - ефективність роботи підприємства в цілому.

Метою написання статті є вивчення і критична оцінка діючих методик аналізу ліквідності, розробка пропозицій щодо їх вдосконалення. Для цього дослідимо подання вказаного питання в працях таких авторів як: М.Г. Чумаченко [1], Є.В.

Мних [2], Ф.Ф. Бутинець [3], Н.І. Дорош [4], Н.В. Тарасенко [5], М.С. Пушкар [6] та в нормативних актах Міністерства економіки [7] та Міністерства фінансів і фонду держмайна України [8].

Найважливішою характеристикою, яка визначає фінансовий стан підприємства, форми і умови його виробничих та комерційних угод є платоспроможність. Платоспроможність – це здатність підприємства своєчасно і повністю виконувати свої платіжні зобов'язання, що виникають з виробничих, торгових, кредитних та інших операцій грошового характеру.

Платоспроможність – це абсолютна ліквідність, тобто такий стан ресурсів підприємства, коли воно володіє на певний момент коштами, достатніми для оплати всіх зобов'язань. Якщо *ліквідність* такий стан ресурсів підприємства, при якому можуть бути знайдені кошти для погашення, тобто допускається погашення зобов'язань протягом деякого проміжку часу, то платоспроможність – це здатність погасити свої зобов'язання негайно.

Прогноз платоспроможності підприємства проводять на основі порівняння майбутніх надходжень і платежів. Для цього використовують відносні показники ліквідності. Ці показники відрізняються між собою набором ліквідних засобів, які йдуть на покриття короткотермінових зобов'язань.

Показники ліквідності дають уявлення не тільки про платоспроможність підприємства на конкретну дату, а й у випадках надзвичайних ситуацій. Перевагами використання коефіцієнтів ліквідності є можливість усунення негативного впливу інфляції на окремі статті звітності. Якщо інфляція веде до різкого зростання сум за статтями звітності й важко за абсолютними даними зробити достовірні висновки щодо діяльності підприємства, то коефіцієнти показують відношення однієї суми до іншої. Таке відношення характеризується значною стабільністю, тому за тривалий період коефіцієнти дають надійну і оперативну інформацію. Отримані коефіцієнти порівнюють з середньогалузевими, загальноприйнятими стандартними коефіцієнтами або розглядають за ряд періодів.

Проте лише на перший погляд може видатися, що в розрахунку коефіцієнтів ліквідності немає нічого складного. Детальне вивчення цього питання показало, що

часто одні й ті ж показники зустрічаються під різними назвами, відрізняються їх нормативні значення, при розрахунку однакових за змістом показників додаються або віднімаються додатково певні статті активів.

Найчастіше серед коефіцієнтів ліквідності можна зустріти такі:

- коефіцієнт загальної ліквідності.
- коефіцієнт швидкої ліквідності;
- коефіцієнт абсолютної ліквідності.

Наявність різних показників ліквідності пояснюється різними інтересами споживачів аналітичної інформації: коефіцієнт абсолютної ліквідності є важливим для постачальників сировини і матеріалів; коефіцієнт швидкої ліквідності - для банків; коефіцієнт загальної ліквідності - для покупців і власників акцій та облігацій підприємства.

Коефіцієнт загальної ліквідності здебільшого пропонують розраховувати як відношення оборотних активів (оборотного капіталу) до поточних зобов'язань. Тобто, він показує, скільки гривень поточних активів підприємства припадає на одну гривню поточних зобов'язань. Логіка цього показника полягає в тому, що підприємство погашає короткострокові зобов'язання в основному за рахунок поточних активів. Отже, якщо поточні активи перевищують поточні зобов'язання, підприємство вважається ліквідним.

М.Г. Чумаченко [1, с. 234] стверджує, що загальний коефіцієнт ліквідності ще називають коефіцієнтом покриття, коефіцієнтом поточної ліквідності. Справді, Ф.Ф. Бутинець [3, с. 242] називає його коефіцієнтом покриття; М.С. Пушкар [6, с. 318] коефіцієнтом покриття короткострокових зобов'язань; Є.В. Мних [2, с. 173] – коефіцієнтом загальної платоспроможності. У методиці мінфіну [8] показник характеризують як коефіцієнт критичної платоспроможності.

Ю.С. Цал-Цалко [9, с. 199] пропонує для розрахунку загального коефіцієнта покриття (платоспроможності) до суми оборотних активів додавати Витрати майбутніх періодів.

В.С. Лень та В.В. Гливенко [10, с. 601] називають коефіцієнт загальної ліквідності коефіцієнтом поточної ліквідності (покриття). Н.Г. Тарасенко [5, с. 389] вважає, що *коефіцієнт поточної ліквідності* відрізняється від коефіцієнта загальної ліквідності.

Для розрахунку коефіцієнта поточної ліквідності вона пропонує в чисельнику брати суму грошових коштів, поточних фінансових інвестицій, дебіторської заборгованості та суму запасів готової продукції.

У літературі [2, 4, 6] зустрічається ще *коефіцієнт проміжної ліквідності*, який подібний до попереднього. Лише в чисельнику відсутня сума залишків готової продукції. Хоча Р.Л. Хомяк [11, с. 357] чисельник для визначення показника розрахункової платоспроможності (проміжного коефіцієнта платоспроможності) розраховує як різницю між оборотними активами і сумою виробничих запасів, готової продукції та незавершеного виробництва.

Значення показника загальної ліквідності залежить і від галузі, і від виду діяльності. Визнано, що поточні активи повинні вдвічі перевищувати короткострокові зобов'язання.

Якщо на підприємстві відношення поточних активів і короткострокових зобов'язань нижче за 1:1, це є свідченням високого фінансового ризику, оскільки підприємство не в змозі оплатити свої рахунки. Але, зважаючи на різний рівень ліквідності активів, можна вважати, що не всі активи будуть негайно реалізовані, а тому виникає загроза для фінансової стабільності підприємства. Якщо значення коефіцієнта покриття значно перевищує співвідношення 1:1, то підприємство має значні оборотні кошти, сформовані завдяки власним джерелам. З позиції кредиторів підприємства такий варіант формування оборотних коштів є найбільш прийнятним. Проте, з погляду менеджера, значне накопичення запасів на підприємстві, відвернення грошей у дебіторську заборгованість може пояснюватись незадовільним управлінням активами. Скорочення величини коефіцієнта покриття може статися під впливом двох факторів: *збільшення поточних активів і значного зростання короткострокових зобов'язань*.

Коефіцієнт швидкої ліквідності. Цей коефіцієнт за смисловим значенням аналогічний коефіцієнту покриття, тільки його обчислюють для вузького кола поточних активів, коли з розрахунку виключено найменш ліквідну їх частину - виробничі запаси. Матеріальні запаси виключають не стільки тому, що вони менш ліквідні, а, головне, через те, що кошти, які можна одержати в разі вимушеної реалізації виробничих запасів,

можуть бути істотно нижчими за витрати на їх закупівлю. За умов ринкової економіки типовою є ситуація, коли при ліквідації підприємства одержують 40% і менше від облікової вартості запасів.

Дослідження описаних формул розрахунку коефіцієнта швидкої ліквідності свідчить, що хоча різні автори по-різному подають формування результату чисельника (одні як суму певних активів, інші – як різницю), проте по суті результат повинен бути однаковим. Говорячи про методику розрахунку, слід вказати, що краще зазначати рядки діючої форми балансу, а не загальні терміни, щоб не виникало суперечностей. Окрім того, вивчення методик розрахунку коефіцієнта швидкої ліквідності та коефіцієнта проміжної ліквідності свідчить про їх ідентичність.

«Розумним» коефіцієнтом швидкої ліквідності є співвідношення 1:1. Практично багато підприємств мають нижчий коефіцієнт швидкої ліквідності (наприклад, 0,5 : 1), тому треба проаналізувати тенденції зміни цього показника за певний період. Так, якщо зростання коефіцієнта швидкої ліквідності було пов'язане в основному зі зростанням невиправданої дебіторської заборгованості, то це свідчить про серйозні фінансові проблеми підприємства. У західній економічній літературі цей коефіцієнт називають коефіцієнтом миттєвої оцінки.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності. Н.І. Дорош [4, с. 359] зазначає, що його розраховують шляхом ділення суми коштів підприємства і короткотермінових фінансових вкладень на суму поточних зобов'язань. Проте тут же ж вона стверджує: «Він ще називається коефіцієнтом швидкої ліквідності й характеризує негайну (термінову) здатність підприємства погасити свою заборгованість».

Є.В. Мних [2, с. 172] пропонує розраховувати коефіцієнт абсолютної ліквідності як відношення суми грошових коштів на рахунках підприємства в національній та іноземній валютах до короткострокових зобов'язань.

Цей коефіцієнт показує, яку частину короткострокових позикових зобов'язань можна за необхідності погасити негайно. Критичним значенням показника, яке зустрічається є 0,2-0,3. На практиці фактичні середні значення коефіцієнтів ліквідності бувають значно нижчими, але це ще не дає підстави висновувати про неможливість підприємства негайно погасити свої борги, бо мало ймовірно, щоб усі кредитори

підприємства одночасно пред'явили йому свої боргові вимоги. Міфінфін вважає, що достатнім є, щоб показник перевищував 0.

До недоліків вищезазначених коефіцієнтів слід віднести такі.

По-перше, всі коефіцієнти є статичними, оскільки їх розраховують на основі балансу, який характеризує стан підприємства на певну дату. Виникає необхідність їх аналізу за декілька періодів.

По-друге, коефіцієнти не дають реальної картини стану ліквідності і платоспроможності, бо є можливість завищення величин показників (коефіцієнта покриття та проміжного коефіцієнта покриття) у результаті включення до складу поточних активів неліквідних запасів товарно-матеріальних цінностей, "неліквідної" дебіторської заборгованості та ін. Оскільки неплатежі останнім часом стали масовим явищем, то значна частка дебіторської заборгованості прострочена, деяку її частину становить заборгованість, яка не буде погашена взагалі. У результаті цього сума дебіторської заборгованості збільшується в балансі саме внаслідок низької платіжної дисципліни, а не зростаючої ділової активності підприємства.

По-третє, в сучасних умовах в Україні відсутні орієнтовні (нормативні) величини зазначених коефіцієнтів, розраховані на основі глибокого аналізу стану підприємств різних галузевих структур, рівень коефіцієнтів західних країн не відповідає вітчизняній практиці.

Некоректним, на наш погляд, є при розрахунку коефіцієнтів ліквідності, розраховувати їх у вигляді процентів, як це робить М.С. Пушкар, оскільки це протирічить самому поняттю «коефіцієнт».

Окрім того, як бачимо, потребує впорядкування термінологія при характеристиці показників ліквідності. Неправомірним є ототожнення показників платоспроможності з коефіцієнтами ліквідності, оскільки платоспроможність і ліквідність – це не тотожні поняття, їх не можна підміняти один одним. Платоспроможність є значно ширшим утворенням, ніж ліквідність. Підвищення рівня платоспроможності підприємства залежить від поліпшення результатів його виробничої та комерційної діяльності.

Література

1. *Економічний аналіз: Навчальний посібник / М.А.Болюх, В.З. Бурчевський, М.І Горбатюк та ін.; За ред. М.Г. Чумаченка. – Вид. 2-е, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2003. – 556 с.*
2. *Мних Є.В. Економічний аналіз: Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 412 с.*
3. *Економічний аналіз: Навчальний посібник / За ред. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ЖІТІ, 2003. – 680 с.*
4. *Дорош Н.І. Аудит: методологія і організація. – К.: Знання, КОО, 2001. – 402 с.*
5. *Тарасенко Н.В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства. – Львів: ЛБІ НБУ, 2000. – 485 с.*
6. *Пушкар М.С., Пушкар Р.М. Контролінг – інформаційна підсистема стратегічного менеджменту: Монографія. – Тернопіль: Карт-бланш, 2004. – 370 с.*
7. *Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства. Затв. Наказом Міністерства економіки України від 17.01.2001, №10.*
8. *Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації. Затв. Наказом Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України від 26.01.2001, № 49/121.*
9. *Цал – Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз: Навчальний посібник. - 2-е вид., перероб. і доп. – Київ: ЦУЛ, 2002. – 360 с.*
10. *Лень В.С., Гливенко В.В. Звітність підприємства: Підручник. – 2-е вид., перероб. і допов. – К.: ЦНЛ, 2006. – 612 с.*
11. *Бухгалтерський облік в Україні: Навчальний посібник. Нормативно - практичні матеріали / За ред. Р.Л. Хом'яка. – Львів: Національний університет "Львівська політехніка", 2001. – 728 с.*

Наталія Гавришко, Світлана Ярошук. Аналіз ліквідності: проблеми узгодженості розрахунку показників.

Аналіз ліквідності є важливим етапом оцінки фінансового стану підприємства. Розрахунок коефіцієнтів ліквідності дає змогу усувати негативний вплив інфляції на статті балансу. Розглянуто діючі методики розрахунку коефіцієнтів ліквідності з метою виявлення та усунення суперечностей, які існують в них.

Ключові слова: ліквідність, коефіцієнти ліквідності.

Наталія Гавришко, Светлана Ярошук. Анализ ликвидности: проблемы согласованности расчета показателей.

Анализ ликвидности является важным этапом оценки финансового состояния предприятия. Расчет коэффициентов ликвидности дает возможность устранять негативное влияние инфляции на статьи баланса. Рассмотрены действующие методики расчета коэффициентов ликвидности с целью выявления и устранения противоречий, которые существуют в них.

Ключевые слова: ликвидность, коэффициенты ликвидности.

Natalia Gavrishko, Svetlana Yaroshuk. Analysis of liquidity: problems of co-ordination of computation of indexes.

The analysis of liquidity is the important stage of estimation of the financial state of enterprise. Computation of liquidity ratios enables to remove negative influence of inflation on balance sheet items. The operating methods of computation of liquidity ratios with the purpose of exposure and removal of contradictions which exist in them are considered.

Keywords: liquidity, liquidity ratios